

Klik

Soms lees je een stuk of boek waar-
bij het geboden inzicht het onder-
werp van het boek ver ontstijgt.
Puzzelstukjes die eerst in kleur en
vorm niet overeen kwamen, pas-
sen dan naadloos in een nieuwe
grotere puzzel. Het recente boek
van Joseph Stiglitz, *The Price of
Inequality, how today's divided
society endangers our future*, heeft
op mij een dergelijk effect gehad.

De ontvankelijkheid voor een boek
dat mentale doorbraken kan veroorzaken, was kennelijk groot na het maken van verhaallijnen voor de scenario's van het Polinares-project ('EU Policy on Natural Resources; competition and collaboration in access to oil, gas and mineral resources'). Een van de minder vrolijke verhaallijnen bezorgde ons veel hoofdbrekens, zowel in het maken als de uitkomst. Het boek van Stiglitz, hoewel handelend over de Verenigde Staten, leverde enkele belangrijke, nog ontbrekende inzichten over de inrichting van de postindustriële samenlevingen van de toekomst. Volgens Stiglitz dreigen deze te gaan lijken op het Brazilië van weleer. Voor hem is de grote waterscheiding tussen het verleden en de toekomst, de steeds groter wordende inkomens- en welvaartverschillen binnen landen, waardoor mobiliteit in de samenle-

ving en de toegang tot educatie en gezondheidszorg van grote groepen uiteindelijk leiden tot minder economische groei.

Lessen

Stiglitz stelt, kort gezegd, dat onze toekomstige groei wordt belemmerd als de welvaartverschillen tussen groepen mensen in onze samenleving te groot worden. Met onze samenleving bedoelt Stiglitz natuurlijk de Verenigde Staten, maar bij lezing van de minutieuze onderbouwing van zijn stelling (met wel 100 pagina's verwijzingen!) komt de gedachte over het lot van de Europese samenleving toch regelmatig naar boven. Immers, daar vindt niet alleen een slag om de welvaart tussen de EU-lidstaten plaats, maar ook binnen lidstaten. De wijze waarop de eurocrisis tussen en in lidstaten verloopt kan de inzichten uit het boek van Stiglitz enorm relevant maken voor onze samenlevingen.

Verdeling van lasten en lusten

Al enkele decennia, sinds de Reagan-jaren, is de ongelijkheid in het aandeel van het BNP dat de 99% en de 1% verdienen aan het toenemen. Het lichte economische herstel na 2008 kwam dan ook grotendeels aan de 1% toe en in het bijzonder aan de top 0,1% binnen de 1% groep. De rest heeft nog weinig van de groene sprietjes gemerkt. De inkomens van de middenklasse stagneren al meer dan 30 jaar. De meeste rijkdommen van de 99% zijn bovendien belegd in huizen, waarvan een aanzienlijk deel onder water kwam te staan na de crisis. De grootscheepse reddingsopera-

ties van de Amerikaanse overheid om het financiële systeem te redden, blijken vooral ten gunste te zijn geweest van de 1% kapitaalhouders, terwijl 99% van de mensen grotendeels bleef zitten met de crisisbrokken; werkloosheid, pensioenen, waarde van het huis en schulden. Politici proberen dat af te doen als de onbedoelde bijeffecten van het afwenden van een dreiging voor allemaal, maar verhullen de fundamentele keuzes die er aan ten grondslag liggen.

De kosten van ongelijkheid

Stiglitz laat zien hoe bepaalde (financiële) elites het overheidsbeleid met succes hebben weten te beïnvloeden, zodat zij zich meer van de welvaart konden toe-eigenen. Deze invloed strekte zich ook uit tot het juridische systeem en beleidsmakers en toezichhouders. Echter, ook grote delen van de Amerikaanse burgers raakten gevangen in de 'frame' van de 'dollardemocratie'. We gaan er vaak voetstoots van uit dat de overheid marktfalen zo goed mogelijk tracht te corrigeren of te beheersen. Echter, het evenwicht tussen markt- en overheidsfalen is bewust veranderd, volgens Stiglitz, zodat marktfalen niet werd gecorrigeerd en de opbrengsten hoger bleven dan de sociale bijdragen van de elites. Gebrek aan transparantie en het uitbaten van politieke en marktmacht leidde zo tot een overmatige invloed van een kleine groep op zowel de economie als de politiek en resulteerde in bevoordeling van die kleine groep in het betalen van belastingen, beschermen van marktaandelen en andere vormen van belangenbehartiging.

Politieke debat

In de naweeën van de financiële en economische crisis is nu een zeer interessant debat ontstaan over de

verdeling van de overheidsuitgaven en de bijdragen aan de overheidsinkomsten. De redding van het bankwezen (en het uit de wind houden van de aandeelhouders en ruim-betaalde managers) door de overheid staat in schril contrast met de minder succesvol verlopen en veel kleiner opgezette programma's voor woningbezitters, werklozen en kleine ondernemers. De toegang en kwaliteit van het onderwijs en gezondheidszorg voor de lagere en midden groepen vormt een steeds groter probleem voor het in stand houden van mobiliteit tussen groepen en de daaraan gekoppelde productiviteit en efficiëntie. Maar de grotere ongelijkheid is ook een probleem voor het op peil houden van consumptie door de verschillen in bestedingsquote, waardoor de economie langdurig in onderbesteding blijft.

Vergezichten

Ook voor de energiesector kunnen hier interessante vergezichten uit gehaald worden, omdat economische groei een belangrijke drijfveer is voor de vraag naar energie. In de verhaallijn van het eerder genoemde weerbarstige scenario vielen staten weg als organiserend principe van samenlevingen en kwamen daarvoor in de plaats andere zogenaamde 'communities'. Deze communities kunnen landen, bedrijven of andere groepen zijn, die de verdiensten van de welvaartstaat leverden aan de leden, maar niet aan buitenstaanders. Van die laatste zijn er steeds meer. U begrijpt nu hopelijk de klik bij het lezen van Stiglitz' nieuwste.

Coby van der Linde is hoofd van het Clingendael International Energy Programme en hoogleraar Geopolitiek en Energiemanagement aan de Rijksuniversiteit Groningen. ■